

Masarykova univerzita

Fakulta: Právnická fakulta MU

Habilitačný odbor: Teória práva

Uchádzač: JUDr. Mgr. Martin Škop, PhD.

Pracovisko: Právnická fakulta MU

Habilitačná práca: Hľadání příběhu. Narativní obrat v právu.

Oponent: JUDr. Eduard Bárány, DrSc.

Pracovisko: Ústav štátu a práva Slovenskej akadémie vied, Bratislava

Téma habilitačnej práce uvádza do českého a slovenského právno-teoretického prostredia dve línie súčasného právneho myslenia právo a literatúra (alebo širšie právo a umenie) a naratívny obrat v práve. Uchádzač so znalosťou a pochopením informuje o vývoji a stave týchto línií právneho myslenia. Sám sa pohybuje v ich rámci, ale trpezlivo hodnotí ich možnosti.

Jazyk práce je kultivovaný, ale jednoduchý a zrozumiteľný. Text sa dobre číta a miestami skoro pohltí čitateľa, ale zachováva si atribúty vedeckej spisby.

Silnou stránkou diela sú niektoré formulácie majúce samostatnú hodnotu. Línia autorových úvah je väčšinou jasná a sledovateľná. Opiera sa o v právnických kruhoch nadštandardnú úroveň poznania filozofickej, jazykovednej a literárnovednej spisby. Vyúsťuje do vlastných, argumentmi podložených názorov. Pre právnika je miestami ťažké posúdiť správnosť tvrdení vychádzajúcich z iných vedných oblastí. O obsažnosti práce svedčí, že je skoro nemožné zhrnúť ju bez podstatných strát do resumé.

Niektoré formulácie sú úmyselne jednostranné a tým provokujú, čo zodpovedá téme. (prvá veta Úvodu „Právo je jazyk“) Dielo nemá ambíciu byť novou teóriou, či filozofiami práva, ale prevažne úspešne dopĺňa právne myslenie o nový obsahový a metodologický rozmer.

Včítane Úvodu, Záveru a Resumé sa skladá zo siedmych ďalej členených kapitol.

1. Kapitola Úvod formuluje východiskové tézy práce a načrtáva jej obsah. Prijemne prekvapuje úroveň „povinnej jazdy“ o metodológii. Zodpovedá to charakteru diela, ktorého veľké časti sú venované interpretácii, čiže niečomu, čo by aspoň v práve malo byť založené na uvedomelom využívaní metód.

2. Kapitola Právo ako jazyková inštitúcia vychádza z argumentácie v prospech tézy, že právne texty sú literárnymi, a teda sú skúmateľné aj ako literárne. Habilitant tu správne pripomína, že „Právo nepoznávame čisto z neho samého“ (s. 19).

V našom prostredí sú užitočné informácie o vývoji hnutia „ právo a literatúra“. Kultivačný vplyv literatúry na právo (a právnikov) sa všeobecne uznáva i mimo tohto hnutia. Slovné spojenie „právna imaginácia“ pochádza z názvu knihy J.B.White, zakladateľa prúdu právo a literatúra. Pre právnikovu je významné osvetlenie imaginácie ako schopnosti predstaviť si poznávané (s. 26-27) a vidieť fakty i normy v kontexte, ba tieto i ideálne budovať.

Habilitant objasňuje pojmový aparát práce a zároveň už vyslovuje vlastné názory. Pozornosť si zaslúži myšlienka, že z literatúry sa možno učiť spravodlivosti.

Zaslúženú pozornosť venuje dizertant problematike diskurzu, hlavne vo Foucaultovom chápaní. Zvlášť sa zaoberá jeho mocenským rozmerom včítane mocenského rozmeru reči, v ktorej je vyjadrené právo. Prekvapivo, ale po prečítaní pochopiteľne rozsiahlo sa zaoberá úlohou metafory v práve.

Prehľad a analýzu toho, čo môže literatúra poskytnúť právu dopĺňajú teoreticky významné tézy a úvahy. Uchádzač si správne uvedomuje, že literatúra môže pôsobiť „revolučne-oslobodzujúco“ (Túto terminológiu nepoužíva), ale môže i podporovať etablovanú moc. Z textu presvitá podpora prvej možnosti. Uvedomil si význam časovej bariéry pre zvládnutie práva i literatúry.

Kvalitná pasáž o mocenskom rozmere interpretácie opomína ideový pluralizmus postmodernej spoločnosti.

3. kapitola Literárna interpretácia právneho textu dovádza paralelu medzi literárnym a právnym textom možno prid'aleko. Podnetne, ale problematicky pôsobia niektoré formulácie (s. 72), podľa ktorých právna norma neexistuje, kým sa neuplatní pri regulácii konania. Ako môže byť konanie regulované niečim, čo existuje (vznikne) až v dôsledku neho samého?

V našom prostredí pôsobí novo prerozprávanie sporov (hlavne Dworkin-Fish) o tom, kto je vlastne autorom textu (pisateľ textu-normotvorca/schvaľovateľ-adresát/čitateľ). Vyúsťuje však do notoriety o sociálnej a kultúrnej určenosti práva. Niektoré analógie medzi

právom a literatúrou sú viac podnetné ako presvedčivé. Napríklad názor, že právom je to, čo uzná justícia a literatúra, to čo uzná čitateľ opomína časti právneho poriadku, ktoré neaplikujú súdy a reálne sa s nimi ani nestretnú.

Autor hľadá obmedzenia voľnosti interpretácie, možno ako ochranu právnej istoty. Úvahy o výklade práva sa opierajú o znalosť rozsiahlej odbornej spisby a vyúsťujú do štandardného záveru o jej spoločenskej podmienenosti. Pozornosť si zaslúžia chápania objektívneho ako spoločnosťou presadzovaného a subjektívneho ako spätého s jednotlivcom (s. 96).

Uchádzač si správne všímal, že výklad práva odlišujú od interpretácie literatúry jeho mocenský rozmer a politické súvislosti. Treba vyzdvihnúť jeho úvahy o dôležitosti a funkcii právnych pojmov i právnych oznámení (sdělení) pre reálny svet ich vplyvom na obsah a chápanie práva (s. 99).

Od veľkej témy právnej teórie, od výkladu práva postupuje autor ku problematike opisu/výkladu skutočnosti, ktorá sa má stať právnou. Nevyrovnal sa však s tradičnou predstavou subsumpcie konkrétnej skutočnosti pod všeobecnú právnu normu.

4. kapitola Relevantné metódy literárnej interpretácie právneho textu začína subkapitolou Narácia ako metóda aplikácie a interpretácie práva, ktorá je azda najpodnetnejšou v aj ako celok inšpiratívnej knihy. Osvetľuje prítomnosť a použiteľnosť príbehu (jeho ústneho i písomného podania) v práve i časti práva ako príbehov. Ide však asi viac o prerozprávanie právne významných častí skutočnosti. Pre právnikov znie novo téza, že narácia nie je cudzia vedeckej metodológii, lebo usporadúva a dáva do súvislosti. Uchádzač zaraďuje rozprávanie medzi vedecké metódy a tento názor zdôvodňuje. Touto cestou sa vracia ku interpretácii. Rozprávanie však svet nielen opisuje, ale i spoluvytvára. Narácia je teda v Škopovom podaní vždy tvorbou, ktorá sa často, ale nie vždy viaže v rôznej miere na fakty. Skoro všetkým, rozprávanie nevynímajúc, sa dá manipulovať.

Na príklade manipulovateľnosti fotografie autor dokumentuje manipulovateľnosť i na prvý pohľad vecného dôkazu. V inej rovine sa vracia ku „tvorbe“ príbehu jeho rozprávaním a to výberom právom predvídaných (právne významných) prvkov z komplexnej skutočnosti. Presvedčivo so znalosťou relevantnej odbornej spisby a využívajúc vhodne vybrané súdne rozhodnutia preukazuje, kde, ako a s akými funkciami sa v práve využíva rozprávanie príbehov. Jeho text je najsilnejší tam, kde sa odpútal od prílišnej viazanosti názormi iných.

Predkapitola Štruktúra právneho rozprávania je venovaná publiku – adresátom, spôsobu a hlavne problémom pravdivosti rozprávania, ktorú nahrádza sociálne a konvenčne určenou vierohodnosťou. Tieto i ďalšie slová známe z bežného jazyka autor mení na pojmy a primerane ich vymedzuje. Zaujímavo chápe Lyotardovu tézu o konci veľkých príbehov ako koniec príbehov, ktoré všetko legitimizujú, odstup voči každej legitimizácii a príklon ku praxi.

Ku najlepším častiam knihy patrí výklad dekonštrukcie. Uchádzač zrozumiteľne vysvetlil to, čo ostáva obvykle nejasné a preukázal využiteľnosť dekonštrukcie v právnej teórii i praxi.

Pre právnika pôsobí novo slovné spojenie „nadinterpretácia textu“, i keď snaha nájsť v texte viac ako obsahuje nie je v právnickom diskurze neznáma. Autor sa prihovára za obvyklý výklad, ktorý nazýva primeraná interpretácia. Uvedomuje si rub obvyklého výkladu spočívajúci v prijatí dominantnej právnej kultúry, ba i podriadení mocenským pomerom.

V 5. kapitole Právo, budha, dráma, film a jazyk sa autor úspešne zbavil závislosti od názorov iných a tieto zručne využíva ako oporu vlastných úvah. Dôslednosťou niektorých formulácií však zašiel príďaleko. Napríklad veta: „Ak adresáti nebudú chcieť aplikovať právo, tak žiadne právo nevznikne“ (s. 182) vzbudzuje logické pochybnosti. Prinajmenej v kontinentálnej právnej kultúre, kde je hlavným prameňom práva normatívny právny akt sa aplikuje právo, ktoré existuje už pred aktom svojej aplikácie. Na tom nič nemení ani umiestnenie právnej normy do ľudskej mysle, lebo i tu norma predchádza akt svojej aplikácie.

Stránky o práve a filme poskytlí autorovi priestor pre pútavé ale ťažko zhrnuteľné a tým i reprodukovateľné úvahy, ktorými sa vracia k Whiteovej právnej imaginácii ako chápania kontextov a ich ideálneho vytvárania.

Podkapitola Niektoré aspekty jazykovej interpretácie práva je cenná vďaka originálnym úvahám o vzťahu práva a jazyka, teda o téme, ktorá je a) v našom prostredí nová, b) prakticky významná, c) intelektuálne príťažlivá. Téza o jazyku ako vonkajšej štruktúre držiacej právo (s. 190) má blízko k tomu, čo sa v niektorých vedných disciplínach označuje slovom objav.

Niektoré časti textu vychádzajú, asi nevedomky z tradičnej predstavy, že právne normy sú obsiahnuté v texte normatívnych právnych aktov a nie v ľudskej mysli. Prekvapivo pôsobí názor o spojení právneho jazyka s kultivovaným a nie so spisovným jazykom, ktorý

však uchádzač primerane odôvodnil. S presvedčením argumentuje v prospech presnosti právneho jazyka a jeho vývoja.

Kapitola 6. Záver je viac zhrnutím ako vyústením knihy. Uchádzač svoju prácu správne, ale možno priskromne chápe ako uvedenie naratívneho obratu, ktorý podľa jeho mienky urobili spoločenské vedy, do právneho myslenia.

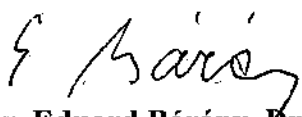
Otázky:

1. Ako podľa Vašej mienky vplýva naratívny obsah v práve na právnu istotu?
2. Či a ak áno, tak ako mení naratívny obrat v práve úlohu prameňov práva vo formálnom zmysle (normatívny právny akt, právny obyčaj)?

Záver

Habilitačná práca JUDr. Mgr. Martina Škopa, PhD. Hledání příběhu. Naratívni obrat v právu spĺňa a prekračuje požiadavky štandardne kladené na habilitačné práce v odbore teória práva, a preto odporúčam, aby bol uchádzačovi po úspešnej habilitácii udelený vedecko-pedagogický titul docent.

V Bratislave 27. marca 2013

JUDr. Eduard Bárány, DrSc.